

8. Sivisuumik nappaateqarnerup innarluuteqarnerullu kinguneri

Apeqqutitut akiortugassanut ilanngullugu akissuteqartut apeqqutitnik ataasiakkaanik peqqissutsimut tunngasunik akissuteqaqqusaallutik aamma qinnuigineqarput. Apersuineq taamaalilluni Kalaallit Nunaanni inersimasut sivisunerusumik nappaateqartut innarluuteqartulluunniit (aaqqinneqarsinnaanngitsumik nappaatillit, timimik tamakkiisumik atuisinnaajunnaarsimasut, innarluutillit, tusilartut isigiarsuttut, isuliortaatsimikkut nappaatillit, inuuniarnerminni akornuserneqarsimasut innarluutillilluunniit). Akiortuisut sivisunerusumik nappaateqartutut innarluuteqartutulluunniit nalunaaruteqarsimasut, qinnuigineqarput ajoqutertik sunngiffimminni timiminnik aallutaqarnissaminnut qanoq sunniuteqartigisarnera pillugu nalileeqqullugit.

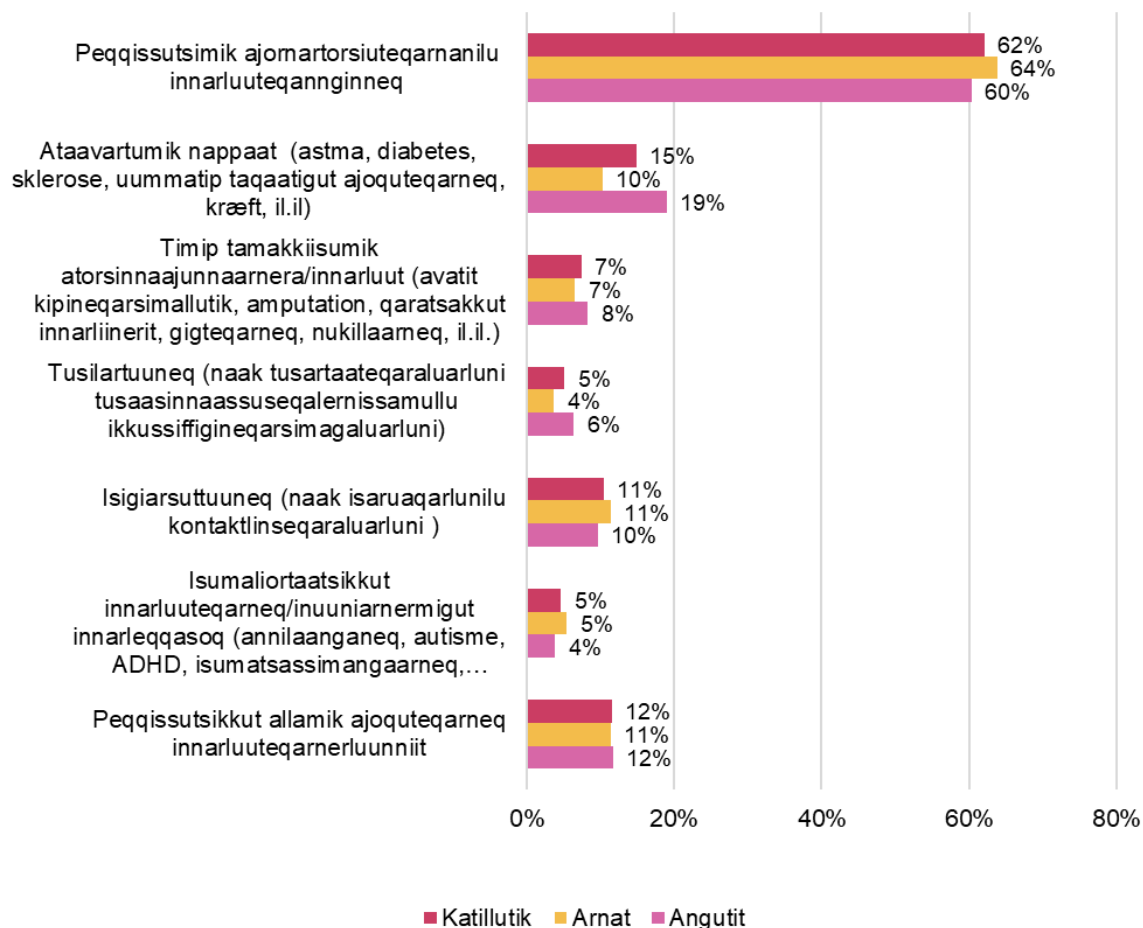
Immersugassami aamma inersimasut Kalaallit Nunaanniittut timimikkut isumaliortaatsimikkullu qanoq peqqissuseqartiginasorinerlutik nalileeqquneqarsimapput. Inernerittaag taakkua immikkoortumi uani saqqummiunneqartussaapput. Peqataasut aamma qanoq timimikkut isumaliortaatsimikkullu qanoq peqqitsigisorinerlutik kisitsisit tallimat atorlugit nalileeqquneqarsimapput. Taamatut periuseqarluni aperineq nutaajungilaq, ilisimatusartartullu arlallit atortareerpaat, timip isumaliortaatsillu peqqissusii misissuinerne arlalinni eqqumaffiginninnermi atorneqartareeramik. (Pilgaard & Rask, 2016; Ahmad et al. 2014).

Immikkoortuni tulliuuttuni nalilersueriaatsit arlallit atorlugit Kalaallit Nunaanni inersimasut sivisuumik nappaateqartuusut innarluutillillu pillugit nalilersuinerit takuneqarsinnaapput. Kalaallit Nunaanni inersimasut nalinginnaasumik qanoq peqqitsiginerannik naliliineq takutinneqassaaq. Inernerisali atuarnerni pingaaruteqarpoq tikkuassallugu misissuinerne Kalaallit Nunaanni inersimasut ingammik sivisunerusumik peqqissutsimikkut ajornartorsiuteqartut innarluuteqartulluunniit inuiaqatigiinni inersimasut nalinginnaasumik peqqissusillit misissuiffigineqarneranni peqataatinneqarpallaarsimanaviangimmata.

8.1 Sivisuumik peqqissutsimikkut ajornartorsiutillit innarluutillillu

Misissuinerne peqataasut 62 procentiisa nalunaarutigaaq 'peqqissutsimikkut sivisunerusumik atuuttumik ajornartorsiuteqaratillu innarluuteqartuunatik'. Misissuinerne arnat angutillu assigiinngissuteqalaartut paasinarsivoq tassa arnani 64 procentiugami angutinilu 60 procentit. Kalaallit Nunaanni inersimasut katillugit 15 procentiisa nalunaarutigaaq, 'aaqqinneqarsinnaanngitsumik nappaateqarlutik', 11 procentit 'isigiarsuttuusut' aammalu 5 procentit 'tusaaniarnermikkut innarluuteqartuusut'. 7 procentit 'timimikkut tamakkiisuugunnaarsimapput' aammalu 5 procentit 'isumaliortaatsimikkut akornuteqarput/ingerlalluarnissaminnut akornuteqarput'. Misissuinerne angutit arnallu assigiinngissutaat annerpaaq paasinarsivoq tassaasoq 'aaqqinneqarsinnaanngitsumik nappaateqarlutik', arnallu 10 procentit taamatut nalunaaruteqartut, angutit 19 procentii taamatut nalunaaruteqaramik.

Takussutissiaq 45 – Kalaallit Nunaanni inersimasut sivisunerusumik atuuttumik peqqissutsimikkut eqqugaasimasut innarluuteqartulluunniit.

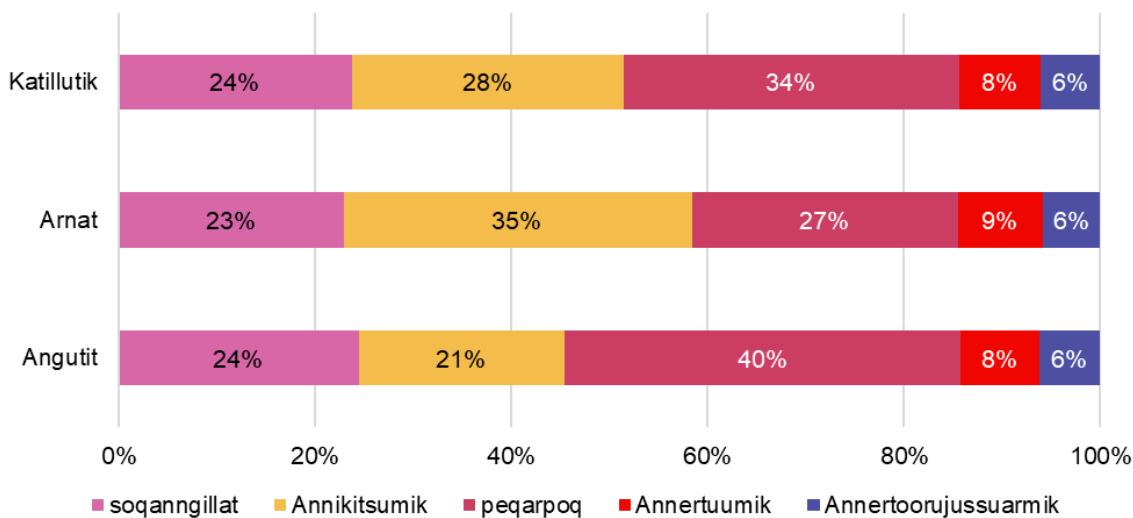

N=977

Akissuteqartut timimik killeqalersimasumik atuisinnaajunnaarnerit sumik peqquteqarnera pillugu arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput. Apeqqullu ima nipeqarpoq: 'Sivisunerusumik atuuttumik peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarpit innarluuteqarpilluunniit?'

Sivisuumik peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarnerit innarluuteqarnerillu inuup sunngiffimmini timimik aalatitsinerunissaanut qanoq kinguneqartarnerisukumiinerusumik misissuiffigutsigu taava misissuinerup takutippaa, 24 procentiisa peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarnerit innarluuteqarneritilluunniit sunngiffimmi timimikkut aallutaqarnissamut ajoqutaasutut misigineq ajoraat. Aammali illuatungaani akissuteqartut 6 procentiisa aammalu 8 procentiisa misigisarpaat sunngiffimmi timiminnik atuinissaminnut peqqinnermikkut ajornartorsiutertik innarluutertilluunniit 'annertoorujussuarmik' aamma 'annertuumik' aporfusartoq. Inersimasut akornanni minnerusumik annerusumilluunniit aporfeqartutut misigisimasartuni arnat angutillu akornanni assigiinngissuteqartorujussuuvoq. Tassa arnat 27 procentiisa killilersimaarutigisarpaat aammalu 35 procentiisa annikinnerusumik killilersimaarutigisarlugu, angutinut kisitsisit taakkua 40 procentiupput 21 procentiullutillu.

Takussutissiaq 46 – Inersimasut sivisuumik peqqissutsimikkut ajornartorsiornerisa innarluuteqarnerisalu kingunerisaanik sunngiffiminni timiminnik aallutaqarnissaminut aporfeqartitaanerisa agguataarneqarnerat.

N=329

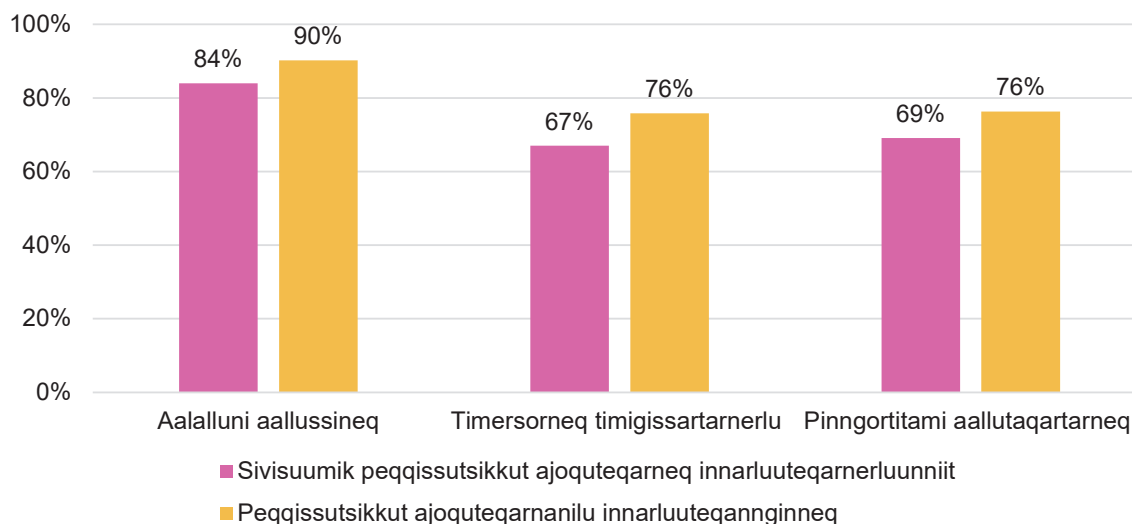
Akissuteqartut sivisuumik peqqissutsiminnik aporfeqartutut misigisimasut innarluutillillu kisimik ima aperineqarput 'Sivisuumik peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarnivit innarluuteqarnivilluunniit sunngiffinni timersornermik aallutaqarnissat qanoq aporfeqartitsigivaa?'

Nalilersueqqissaarnerit takussutissaqartippaat innuttaasut ikinnerit sivisuumik peqqissutsimikkut ajornartorsiuteqartut innarluuteqartulluunniit, 'aalallutik aallutassanik', timersornermik timigissarnermillu aallutassanik' kiisalu 'pinngortitami aallutassanik' innuttaasunut allanut naleqqiullugit annikinnerusumik aallussisartut. Kisitsisinngorlugu inersimasut sivisuumik peqqissutsikkut ajornartorsiunngikkunik innarluuteqartut 6, 9 aamma 7 procentpointinik ikinnerusunik 'aalanermik aallutaqarnermik', 'timersornermik timigissarnermillu aallutaqarnermik' kiisalu 'pinngortitami aallutaqarnermik' aallussisuupput inersimasunut sivisuumik peqqinnissaminik ajornartorsiuteqanngitsunut naleqqiullugit. Imaappoq inersimasut sivisunerusumik peqqissutsimikkut ajornartorsiuteqartut innarluuteqartullu, sapaatip-akunneranut ataasiarlutik akulikinnerusumilluunniit sunngiffiminni timiminnik aalatitsillutik aallutaqartartut inersimasunut taamatut inissisimannngitsunut sanilliullugit ikinnerujussuupput. Inuit peqqissutsimikkut sivisunerusumik ajornartorsiuteqanngitsut ajornartorsiuteqartullu akornanni assigiinngissuseq annertunerujussuovoq timersorlutillu timigissartartuni (9 procentit) allanut tassalu aalanermik aallutaqartartuni aammalu pinngortitami aallutaqartartuni (6 procentit aammalu 7 procentit).

Taakkua assigiinngissutsit pissutaallutik naatsorsueqqissaarnikkut kisitsisit assigiinngitsut agguaqatigiissitsinissamut atugassat assut assigiinngissuteqassammata, peqqissutsiminnik ajornartorsiuteqartut ajornartorsiuteqanngitsut aammalu innarluutillit innarluuteqanngitsullu assigiinngissutaat annertoq tikkuaruminaappoq, tassa sunngiffimmi timimik aallussinissamut periarfissaq 'aalanermik aallutaqarneq', timersorneq timigissarnerlu aammalu 'pinngortitami aallutaqarneq pineqartillugit (tabel 25 kakkiussani). Tamatumunngalu pequtaavoq inuit sivisuumik peqqissutsimikkut ajornartorsiuteqartut innarluuteqartullu uani misissuinermi

peqataasut ikippallaaqimmata sukumiinerusumik assigiiaannginnerisa nalilersuiffiginissaannut allaat atorneqarsinnaanatik.

Takussutissiaq 47 – Kalaallit Nunaanni inersimasut aalaakkaasumik timiminnik aallutaqartartut, peqqissutsimikkut innarluummilluunniit ajoqutillit ajoquteqanngitsullu agguataarneqarnerat.

N=977

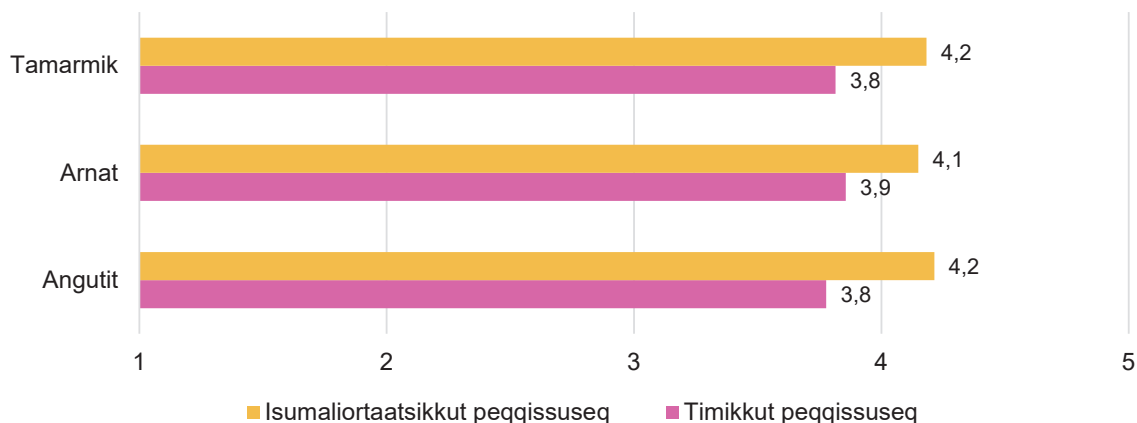
'Aalalluni aallutaqarsinnaaneq', 'timersorneq timigissartarnerlu', kiisalu 'pinngortitami aallutaqarneq' suunerannik nassuiaassutaasoq nassaassaavoq immikkoortumi uani 'Kalaallit Nunaanni inersimasut timiminnik aalatitsinerminni aalaakkaasumillu aallutaqartarnerminni ileqqui'.

8.2 Timikkut isumaliortaatsikkullu peqqissuseq

Apeqqutit atorlugit Kalaallit Nunaanni inersimasut timimikkut isumaliortaatsimikkullu peqqissusiat pillugu nammineq qanoq peqqitsiginermik naliliineq tunngavigalugu nalunaarsukkanik ilisimasanik katersisoqarsimanera taaneqareerpoq. Kisitsisit 1-5 atorlugit (ajortorujussuarmiit ajunngitsorujussuarmut) naliliilluni kisitsimmik taasisoqaqqusisimaneratigut. Immikkoortumi tullinnguuttumi inerneru saqqummiunneqassapput, tassani suaassuseq, ukiut aammalu imminut qanoq peqqitsiginermik naliliineq sukumiinerusumik iserfigissallugit. Tassunga ilanngullugu qanoq peqqitsiginertut isiginermiit sivisunerusumik peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarnerup innarluuteqarnerullu aalaakkaasumik sunngiffimmi timi atorlugu aallutaqarnissamut tunngatillugu qanoq imminnut atassuteqartigineri pineqarputtaaq.

Takussassiaq ataaniittoq atorlugu misissueqqissarnermi takutinneqarpoq arnat angutillu isumaliortaatsimikkut timimikkullu qanoq peqqitsiginerminnik isiginninersut kisitsisit 1-5 toqqaassutigisarlugit. Arnat angutillu isumaliortaatsimikkut peqqissusertik 4-mik annerutilaarpaat (tassa 4,1 aamma 4,2), timikkut peqqissutsimik tamakkiisumik naliliineq 4 ataatilaaraa (tassa 3,9 aamma 3,8).

Takussutissiaq 48 – Kalaallit Nunaanni inersimasut isumaliortaatsikkut timikkullu peqqissusiat.

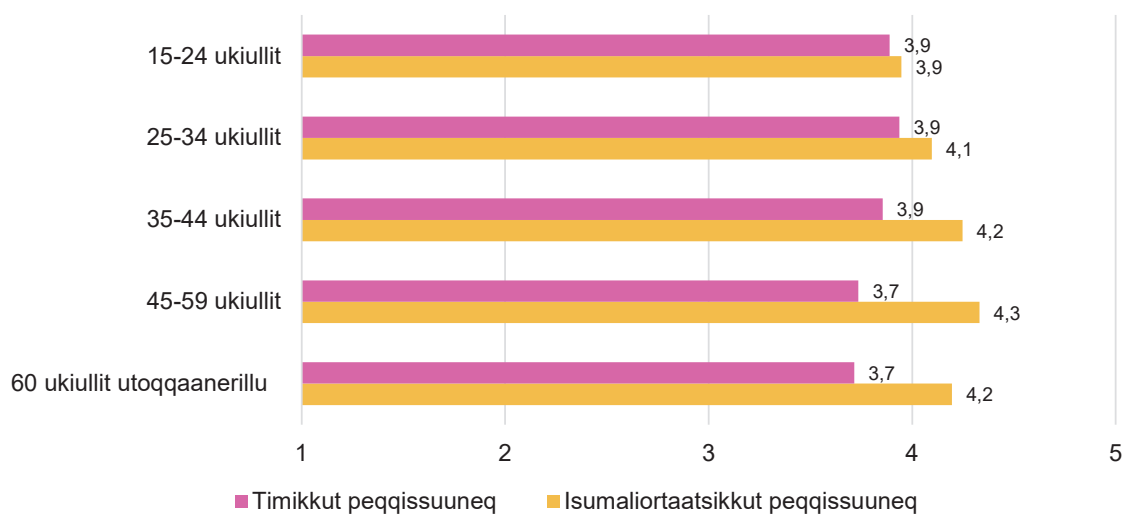

N=953

Apeqqutinik akissuteqartut qinnuigineqarput timikkut isumaliortaatsimikkullu peqqissusertik naliliiffigissagaat kisitsisit tallimaasut atorlugit. 'Likert-skala' 'ajortorujussuarmit' (1) 'ajunngitsorujussuarmit' (5).

Ukioqatigiiaat aallaavigalugit isumaliortaatsikkut timikkullu peqqissusimik imminut qanoq nalilerneq misissussagutsigu, taava misissuinerup takutippaa isumaliortaatsikkut peqqissutut imminnut isiginerpaajusartut 35-44-nik, 45-59-inik aammalu 60-inik ukioqalereersut utoqqaanerillu ukioqatigiiaanut 15-24-nik aammalu 25-34-nik ukiulinnut sanilliullugit (tassa 4,2, 4,3 aamma 4,2 illuatungaani 3,9 aamma 4,1). Killormut timimikkut peqqissutut isigineq ukiut ingerlanerini apparitorpoq, appasinnerpaajullunilu 45-59-inik aammalu 60-inik ukiulinni utoqqaanerusunilu, qaffasinnerpaajullunilu 15-24-nik, 25-34-nik aammalu 35-44-nik ukiulinni (tassa 3,7 aammalu 3,7 akianiillutik 3,9, 3,9 aammalu 3,9).

Takussutissiaq 49 – Kalaallit Nunaanni inersimasut isumaliortaatsimikkut timikkullu peqqissusiat ukioqatigiiaanut tallimanut agguataarlugu.

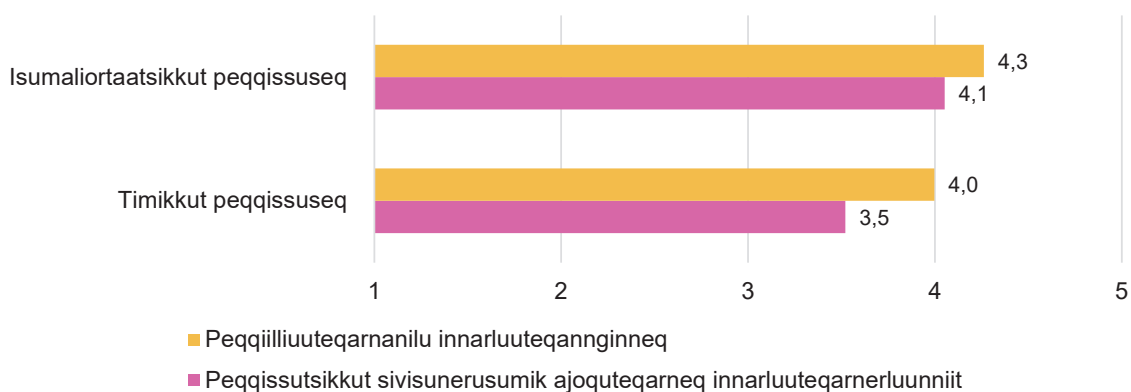

N=953

Akissuteqartut qinnuigineqarput massakkut timimikkut isumaliortaatsimikkullu nalinginnaasumik peqqissusiminnik qanoq imminnut nalilernerlutik toqqagassat tallimat 'Likert-skala' atorlugit 'ajortorujussuarmit' 'ajunngitsorujussuarmit' naliliissasut.

Misissuinerup tupinnangitsumik takutippaa imminut qanoq peqqitsiginermut isiginermut atalluinnartoq sivisuumik peqqissutsikkut ajornartorsiuteqarneq imaluunniit innarluuteqarneq. Isumaliortaatsikkut peqqissutut nalilerneq aammalu sivisuumik nappaateqarneq atugaannginnerujussuvoq timikkut peqqissutsimut sanilliullugu. Tamatuma takutippaa sivisunerusumik timikkut ajoquteqarnerup innarluuteqarnerulluunniit kingunerisaanik timikkut peqqissutut isiginissamut tamanna ajoqutaasartoq.

Takussutissiaq 50 – Kalaallit Nunaanni inersimasut isumaliortaatsimikkut timikkullu ajoquteqartut ajoquteqanngitsullu peqqussusii immikkoortillugit takussutissiaq.

N=953

Akissuteqarsimasut qinnuigineqarput timikkut isumaliortaatsimikkullu qanoq peqqitsigisutut isiginerlutik kisitsinut tallimaasunut, 'Likert-skalami' 'ajortorujussuarmiit', 'ajunngitsorujussuarmut' naliliissasut.

Takusassiami ataaniittumi takuneqarsinnaavoq inersimasut akornanni aalaakkasumik timimik aalatitsisarnerit aammalu isumaliortaatsikkut timikkullu peqqussusiat annikitsuinnarmik ataqatigiittut. Misissuinerumili peqqissusermut atatillugu ataqatigiinnermik annikitsumik nassaartoqarpoq. Timikkut peqqissutsip qanoq inissisimanagera timimik aalaakkaasumik aalatitsinermut attuumassuteqarpoq, tassami timimik aalatitsillutik aallussisartut aammalu timimik aalaakkaasumik aalatitsineq ajortut akornanni timip peqqissusia aallaavigigaanni assigiinngissutigimmassut 0,2 aammalu 0,3, isumaliortaatsikkulli peqqissuseq timimik aalatitsillutik aallussisartut aallussisanngitsullu akornanni 0,1-mi aamma 0,2-mi inissisimallutik.

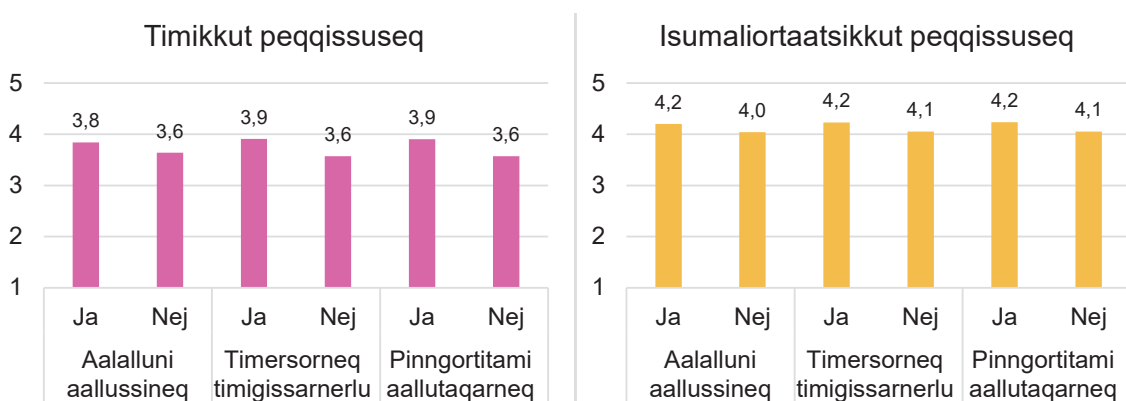
Tallimanik toqqaaffissaq (ajortorujussuvoq, ajorpoq, akunnappoq, ajunngilaq aammalu ajunngitsorujussuvoq) toqqagassanut pingasunngortikkaanni (ajorpoq, akunnappoq aammalu ajunngilaq), taava naatsorsueqqissaarnikkut naliliinerit inernerit allaanerussuteqartut takuneqarsinnaaleqqittarput, timikkut peqqissutut imminut nalilerneq aalaakkaasumillu timigissarneq imminnut atanerat uppernarseqqinneqartarpoq. Timersortarnissamut timigissarnissamullu periarfissat annertunerulertarput, timikkut peqqissutut imminut nalilernerimi, assersuteqarfigissagaanni inunnut timimikkut peqqinngitsutut nalilertunut sanilliullugu. Taamatuttaaq pinngortitami aallutaqarneq ippoq, inuit timimikkut peqqissusertik ajunngitsuusutut nalileraangamikku taava pinngortitami aallutaqarnissamut ilimanassusiat annertunerujussuannortarpoq, inunnut timimikkut peqqinnginnerusutut imminnut

nalilersimasunut naleqqiullutik.

Naatsorsueqqissaarnermi periuseq annertusillugu misissuigaanni ataqatigiisumik assigiinngissutsit agguaqatigiissinneqaraangamik taava inerneru timip aalatilluartarneranut timillu peqqissusianut inerneru annerusumik takussutissaqarneq ajorput. Taamatuttaaq ippoq isumaliortaatsikkut peqqissutut imminut nalilerneq aammalu timi aalatillugu aallutaqartarneq, timersortarneq timigissartarnerlu aamma pinngortitami aallutaqartarnermut atalluinnaramik. (takuuk tabel 26).

Erseqqissaatigisariaqarpoq peqqutaasut imminnut qanoq ataneri misissuineru matumani nalunaarsoqqissaarneqanngimmata. Takusinnaavarput taaneqareersutut imminnut atassuteqartut, imminulli timikkut peqqissutut nalilerneq isumaqanngilaq timersornerulernissamat timigissarnerulernissamulluunniit sunniuteqassasoq, aamma killormut, tassa timersorneq timigissarnerlu imminut timikkut peqqissutut isiginnilersitsineq ajorpoq. Imaassinnaavoq ataqatigiinnerinut patsisaasoq imminnut sunniuteqartarnerinut naatsorsuutigineqareersinnaasarnerat taamak sunniuteqartitsisinnaammat.

Takussutissiaq 51 – Kalaallit Nunaanni inersimasut isumaliortaatsikkut timikkullu peqqissusiisa qanoq sunngiffiminni timiminnik aallutaqartarnerat.

N=953

'Timi atorlugu aallutaqarneq', 'timersorneq timigissarnerlu' kiisalu 'pinngortitami aallutaqarnerit' qanoq nassuiaatigineqarneri immikkoortumi uani atuarneqarsinnaapput: Kalaallit Nunaanni inersimasut akornanni timimik aalatitsinerat ataavartumillu timiminnik atuisarnerat'.